

Til digterruten Digter og landskab. Martin A. Hansen på Stevns var det min opgave at finde de tekstuddrag fra Martin A. Hansens forfatterskab, som skulle anvendes ved de forskellige rutepunkter, samt kommentarer fra Martin A. Hansen selv til de anvendte tekstuddrag eller den givne lokalitet. I mange tilfælde stammer disse uddrag og kommentarer fra meget kendte tekster af Martin A. Hansen, "Høstgildet", "Bogen", "Paradisæblerne" m.fl., andre gange fra lidt mindre kendte tekster, som dog ret let vil kunne skaffes, fordi de på et eller andet tidspunkt er udkommet i mindst en af Martin A. Hansens bøger.

Men i to tilfælde er anvendt uddrag fra en meget sjælden og formodentlig i dag næsten ukendt tekst af Martin A. Hansen. Det drejer sig om essayet "Stedernes Sted", som ved Rutepunkt Enghaven Strøby leverer kommentaren til "Edens Have" og ved Rutepunkt Enghaven Store Tårnby er kommentaren til "Paradisæblerne". Dette meget interessante essay er skrevet i januar 1944, nogle få dage efter et andet, beslægtet essay, "Edens Have", som forfatteren tog med i sin første essaysamling Tanker i en Skorsten (1948). "Stedernes Sted" udgav Martin A. Hansen imidlertid aldrig i en af sine bøger, og bortset fra en skolebog fra 1962 er teksten aldrig blevet genoptrykt overhovedet. Og det er synd, for selv om essayet litterært ikke kan måle sig med "Edens Have", er det en spændende tekst, hvor man får meget at vide om forfatteren og hans forhold til naturen og barndommens egn.

"Stedernes Sted" blev trykt i Aarhus Stiftstidende 22.1. 1944 – og blev i november samme år trykt i en omarbejdet og mindre vellykket version med titlen "Valfart" i Nationaltidende .

Anders Thyrring Andersen

Stedernes Sted

Forfatteren Martin A. Hansen skriver om en valfart til hjemegnen.

OFTE HAR MAN sat sig for, naar man fortravlet og træt begav sig paa en kort Ferie til Hjemegnen, at nu skal man gense det hele, nu skal man endelig gøre en Valfart til de inderlige Steder. Men ude i det fortrolige Land, der gør én saa spændt og fint sansende, naar man erindrer det i en natlig Time midt i Storbyen, dér bliver man nu bare døsig og dvask. En skønne Dag er den sidste, og da har man blot sovet, døset og intet set. I Hjemegnen sover man jo bedst. Man er som Barnet, der ved Aftenstid vil blive ved at opleve, men som en fast Mor lægger i Seng, og straks sover det dybt og sundt. Man kan jo ærgre sig over denne Søvnighed, saa grov en Kærlighed, der minder om Familiefadérens Naturfølelse, han, som paa Skovturen ligger med Lommetørklædet over Næsen, naar de har ædt og drukket, snorkende, mens Konen dog har et finere

Sind og plukker Blomster sammen med Børnene. Men hvorfor det? Han gør jo hvad der var velsignet for vore vilde, frygtsomme Forfædre i Skoven, at kunne sove trygt en Time i Naturens Middagsro. Og maaske Søvnen og den fulde Hvile, som man var ved at skamme sig over, er den sidste ægte Gave Hjemstavnen kan give én, eller den næstsidste, for den sidste Gave, de Bortdragne ønsker sig af Hjemstedet, er vel en Grav.

Jeg kendte en Fisker, som vilde slaa sig paa noget bedre – eller var det Konen? – og som flyttede ind i Landet for at blive Forretningsmand. Det gik ikke. Da der var gaaet nogle Maaneder, kunde Knæene ikke bære ham. Lægen kunde ikke forstaa det, han selv heller ikke, han røbede i hvert Fald ikke noget. Det blev stadig sløjere med ham, og saa kunde de lige saa godt flytte hjem til Fiskerlejet igen. Her skete det Mirakel, at Manden var frisk som en Fisk Dagen efter. Hvad han ellers tænkte og følte, skal jeg ikke sige, for han var ikke den, der røbede noget; mindst af alt kunde det falde ham ind at skrive en Kronik om det; men det skal der nogen til.

Ja, det kan være, man først bliver helt fremmed i Hjemmet, naar det ikke mere gør én søvnig, men kun vækker Vemoden og Valfartstrangen. Men Aarene gaar. De river gammelt ned, de bygger nyt, moderniserer, følger med Tiden, faar Bekvemmeligheder, man nødig selv vil undvære, men som man synes vansirer Hjemegnen. Hegn forsvinder, Kær, Grøfter, dejlige gamle Træer, man bliver for hvert Besøg mere fuld af Nag over Vandalismen, forstenet reaktionær, hvor de skænder alt, Hjemme-fødningerne, de burde dog huske, de kun er umyndige Tjenere i éns Helligdom. Aarene styrter af Sted, det tynder ud mellem dem, man kender, hvor de ældes. Og Børnene, der var yngre end én selv, og som man dengang ikke regnede for noget, de er nu de talrgeste, selve Befolkningen.

Alt for sent gaar det op for én, paa den enfoldige Maade, som alene kan overbevise, at her har man selvfølgelig ingen Ret mere. Kun af de Ældre, der saa én som Barn, bliver man et flygtigt Øjeblik talt med til Byens Sæd. De andre, som nu sidder med Skøderne, kan skalte og valte med alt, sætte Hegn om hver Plet, sætte Skilte med Adgang forbudt alle Vegne, det er deres fulde Ret. Man har kun sin Aktie på ti Kroner i Forsam-lingshuset, ja, om føje Aar har man kun den alfare Vej at komme paa. Saa synes man i sin Dumhed, at det er Tiden at valfarte.

Først gaar man til de Pletter, hvor man oplevede lykkelige Ting, en Dam i Landsbyen, Engene, det Hus, hvor man høstede de første og inderligste Erindringer. Men Huset er bogstavelig lukket for én, og Dammen og Engen er ogsaa lukkede. De siger ingenting. Man kommer som en Skygge der, hvor alt dengang var idelt Lys. Pilgrimmene i gammel Tid forstod det bedre. Den middelalderlige Pilgrim vidste, naar man da mente noget med det, at han skulde klæde sig i Sække, vandre paa bare Fødder, faste, bede. Stolt og lys i Troen, men ussel og ydmyg skulde han komme. Men selv kommer man som en gerrig, som en Gnier, man kommer for at tælle sit Guld, og saa er det borte.

Vandingen er meget finere end i min Tid, med Cementkarme rundt om,

rødmalet Andehus og et lille Anlæg, men ak, der er ikke en eneste Sofaffjeder i den, ingen rusten Spand, det burde der være, den er pæn og livløs. Ja, allerede her ved det første Skridt aner man, det er dumt at valfarte, naar man ikke har Tro nok til at skabe om, skabe tilbage.

Saa var den gamle svenske Kvindes Valfart lykkeligere. Hun var en af disse svenske Kvinder, som indgiftet i dansk Slægt giver sig fuldt hen i det nye Lands Væsen og Skik, men hos hvem det skære og lyse i Svensk kun bliver mere forklaret. Hun var oppe i Halvfjerserne og mærkede et Foraar den dybe Træthed, der hos mange Gamle ender i en mild Død. Hun sagde saa til sin ældste Datter, som hun boede hos, at nu skulde hun en Tur hjem til Råshult i Smaaland. Hun vilde gæste Torpet, det havde hun ikke set i fyrretyve Aar snart. Datteren vilde have hende fra det, men den Gamle begyndte i Dagene efter, naar Kræfterne tillod det, at samle de Smaating sammen, hun skulde have med paa Rejsen til Råshult, Klæder, Brillen, den svenske Salmebog og hvad det nu var. Den anden Datter og hendes to Sønner, Mænd i deres bedste Alder, kom hjem for at raade hende fra. Sønnerne sagde mindst, de forstod hende tilmed, sagde de, men ingen af dem kunde rejse med hende. Hun kunde ogsaa selv, svarede Moderen, mon ikke hun kendte den Vej, hun var rejst som Brud? Og nu skulde hun hjem.

Hjem! Det Ord gjorde Indtryk paa Sønnerne, som om den gamle, fine Mor med et blev dem utro, rev sig ud af deres Liv. Døtrene talte mere ligeud, det vilde blot blive hende en dyb Skuffelse, for der var sikkert ingen levende af hendes Bekendte. Jo, sagde Moderen, der maatte vel være en enkelt. Og var der da ingen levende, saa var der Grave. Døtrene spurgte saa varsomt, de kunde, om hun da glemte deres Fars Grav. Jeg skal nok komme tilbage til ham, sagde Moderen lige mild, men jeg maa se Torpet og Möckels Sø, de er der begge to. Saa lagde hun sig til Sengs igen, meget træt. Hun rejste sig ikke mere. Men hjem til Råshult kom hun alligevel. Lidt før hun døde, lo hun frem for sig og sagde paa Smaalandsk: Skal vi ikke gaa hen til Möcklen? Fra Råshult er der ikke langt til den store Sø, og hun gik ad en Sti ned til Möcklen sammen med en, hun kendte.

Det lykkes bedre et Sted i et Pilehegn, hvor man sætter sig bag en skurvet Stikkelsbærbusk, der ikke har mange Bær og Aar igen.

Her gemte man sig engang med sin Skam og Fortvivlelse, grebet i sin første Uredelighed, Svanekniven, som man havde købt for Brugspengene. Mærkeligt, her ved Busken er aabent, her er man egnet til at gaa ind. Paa Steder, hvor Barnets Tårer er dryppet, er man velkommen uden videre.

Ved Strand og i Skov søger man de hemmelige Steder, gennem éns Hjemsovn, der er slet som de Gamle sagde med Tilfredshed i Blikket; de havde den Mening, at man blev ringere Menneske af at bo i Bakker.. Frodigt og veldyrket, men ikke en Smule Plads tilovers. Saadan en Daare kan finde paa at standse og stirre længe paa en vildfremmed Gaard. Længerne er lave og smalle, ældre end de fleste nu. De gamle, syge Popler ligner Knogler, man har flækket og taget Marven ud af.

Det er éns Fødested, hvorfra man flyttede som et dumt lille Nor, og hvor der har boet fremmede Folk al den Tid, man selv kan huske. Der blev éns Far født, der var han ung, og man har hørt meget fortælle, saa man kender Bygninger og Rum paa anden Haand. Men man har aldrig set dem. Man er stillet som Skribenten, der er blevet betvunget af et Motiv, en historisk Roman, og som nu tumler med det døde Stof, Notaternes Bjerge, Andenhaandsviden fra lærde Værker. Han vil ikke nøjes med en Slags Musæum i Romanform eller pjanke løs op ad Vægge ned ad Stolper. Han maa have et Syn, blot et lille bitte, ind i Tiden, saa Notaterne bliver overfladiske og overflødige. Men hvordan faar han det?

Her var det nemt, man kunde vel faa lov at se Gaarden. Det gør man ikke. Her kommer man vel saa først som Genfærd, komme i denne Helligdom maa man. Mon det ikke var her, man som lille rev Fingeren til Blods, og éns Faster ved Synet af Blodet gik lige bagover og besvimed. Hun faldt saa mærkeligt, at hun fik Hovedet ind under Kakkellovnen og kom først fri igen, da de løftede Ovn. En fjern og forfinet Tid, da en Bondedatter gik bagover for lidt Blod, før de store Krige.

Nu hører dette Minde vist hjemme et andet Sted, men flere og flere af de gamle, rige Fortællinger bosætter sig i disse lave, fremmede Længer, Myter som ellers ikke behøver Huse at bo i.

Man valfarter saa længe, at man hverken véd ud eller ind. Er vildfremmed. Hvad man rigtig kendte, er borte, og man kender næsten ingenting. Af alle egne kender man Hjemegnen mindst. Steder, man aldrig har set, kan man dog sige noget præcist og afgørende om, hvordan gik det ellers en stakkels Geografilærer? Hvordan gik det ellers en frugtbar Rejsebogsforfatter? En Egn man passerer i Toget, kan man udtømme i et Blik fra Kupevinduet, saadan og saadan dér. Der er fremmede, som har gjort Danmark paa en Uges Tid, er rejst hjem og har skrevet en Bog saa sprængfuld af Kendsgerninger, saa træffende og mageløs. At man umuligt kunde gøre det efter. En Dag i Paris, og Munden strømmer over med facts, men ak, spørg mig ikke om noget fra den lille Gade, jeg bor i. Det er ved denne vidunderlige Evne, middelgode Forskere har skaffet os en Mængde videnskabelige, saakaldt videnskabelige, Dogmer paa Halsen, forvirret Hjerterne; mens man hos store Videnskabsmænd, der virkelig véd Besked, tit møder en stiltfærdig Tøven, de ser, at de alligevel kun véd daarlig Besked.

Og Hjemstavnen, Paradiset, rendte man fra, før man havde været Haven igennem og givet alle Dyrene Navne. Utallige Kroge har man aldrig gæstet, mange Pletter gik man flygtigt forbi, tænkende: en anden Gang! De er mange, de Huse, hvis Vinduer man aldrig saa ud igennem, og Landet forvandler sig dog for hvert Vindue. Har man gjort Erfaringer fra mange forskellige Trætoppe, og dog alt for faa, véd man lidt om, hvordan Hjemegnen evigt veksler, hvor gaadefuldt dens Væsen er. Dengang løb man ikke og ledte efter

Væsen; den Sild var jo et Fæ, som svømmede rundt efter et vaadt Sted.

Her er nu en Mark, vid og næsten tom, hvor Stedets Magter engang reddede én fra Ulykken, noget, der naturligvis kun hænder paa Hjemegnen. Som Dreng gik jeg en taaget og mørk Efterårsaften hjem fra Engen. Jeg kendte hvert Strå, mente jeg, men jeg gik og gik og begreb ikke, hvor Hegnet blev af. Saa blev jeg standset. "Det skulde være saadan," vilde min Mormor kalde det. Jeg kunde ikke gaa fremad, men nok til Siderne. Der var intet at se, Taagen var tæt, tilmed var det mørkt. Saa lagde jeg mig paa Maven og krøb frem i det vaade Græs. Hænderne tog ned i det tomme Rum, det var lige foran Mergelgravens bratte Kant. Nu saa jeg Omridset af den mægtige Hvidpil, der groede her, og Vandet, sort, stille. Nej, det venlige Sted ønskede ikke man gik i Fisk allerede.

Saadan en Hændelse fandt forstaaende Øren hos de Gamle. Men de er døde, og de Overlevende meget Oplyste. Man kommer rejsende hjem, denne Gang skal man have udspurgt den gamle Mekaniker, der oplevede Stormfloden. Han er Død. Der er en Olding, man endelig vil udfrigte. Død. Dyre Skatte er gledet ud af éns Hænder, Gravene er fulde af dem. At man dog ikke i Tide fyldte Hukommelse, alle Stilebøger, man kunde skaffe. At man gik der blind og døv. Hvorfor satte man ikke tiere Øret til Nøglehullet, naar Sladderer gik, denne Epikens Skygge. Paa Landet oplever man livets Stræk, Skæbnerne, fra Vuggen til Graven, fortalt epigrammisk af ældre Kvinder. Man sang og legede mellem Rigdomme og tænkte mest paa andre Ting. Menneskene fik man heller ikke fat i.

Maaske man faar mere ud af det, hvis man ser Stederne udefra, fra Bankerne hinsides Aaen, Stevns Aa. Over Aaen gaar Spangen, den smalle Bro. Her har man medet, og herfra skriver sig et rask og larmende Minde, der maaske ikke var saa meget ved, hvis ikke en Vismand havde rørt ved det.. Hvert Aar Anden Paaskedag sloges Dreng fra Strøby, hvor jeg hørte til, med Dreng fra Taarnby hinsides. Det gik drøjt, undertiden blodigt til, saa jeg fik ikke Lov; men engang sneg jeg mig dog til at aftjene min simple Værnepligt.

Først tændte de fjendtlige Parter hver sit store Baal i den brede Eng, saa brølte man længe over Ilden, udvekslede Raaheder, og med kogende Blod gik man løs paa hverandre med Næver og Kæppe, i moderne Tid med Skydevaaben, hvorfor Skikken blev forbudt.

Men allerede flere Aar, før jeg var med, var der kommet vandrende en Vismand igennem Egnen, selve Thorkild Gravlund. Den Skik var Dejg til hans Brød. De ældste huskede, at det forhen var de Voksne, der droges i Foraarskampen, Gravlund fandt Spor endnu længere tilbage.

Nu har Naget mellem de to Landskaber paa hver sin Side Aaen, Stevns og Skovbygden altid været indædt, Sprog, Skikke, Præg, meget forskel-lige. Og man har saa vovet at sætte dette ligefrem rituelle Slagsmaal i Forbindelse med en Indvandring, som efter Gravfundene at dømme har fundet Sted langs

Aaens venstre Bred en gang i Jernalderen. Vi Strøbydreng, der gik skraalende rundt om Paaskebaalet, væbnet til og med Tænderne, styrkede os intetanende ved en ældgammel Kultus og forberedte vor Velkomst til en fjendtlig Stamme, der var ankommet for halvandet Aartusind siden. En Institution langt ældre end Kirken bagved os, men yngre end Ordet dér. Hvis det nu passer.

Med Valpladsen bag sig stiger man op i Fjendens Hjem, éns Mors Land, saa man er altsaa halvt af hvert, men Fødestedet er bindende, op i Taarnbys Banker, op paa den højeste, Rane Banke. Dér mod Øst ligger Hjemlandet, fast og frodigt lysende. Mellem Havet og Aaen; éns Jordan. Og staaende udenfor ejer man det. Man mærker en spinkel Skygge af den mægtige Følelse, der greb Moses, da han fra Nebo Bjerg saa ud over det forjættede Land. Han skulde kun se det, han blev skaanet for at leve sig fremmed i det. I fyrretyve Aar bar han det ukendte Fædrenes Land som en sviende Ildslue i Brystet, mens han førte det genstridige Folk gennem Sandødet. Nu saa han det her fra Nebo Bjerg, nu ejede han det, som ingen anden Israelit kom til at eje det.

Martin A. Hansen